

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ ՇԱՐՔԻ ՍԵՎԱԿՑԱՆ ԻՄԱՍՏԱՎՈՐՈՒՄԸ («ԵՂԻՑԻ ԼՈՒՑԱ»)

ԱՍՏԴԻԿ ԲԵՔՄԵԶՅԱՆ
Երևանի պետական համալսարան

Բանաստեղծական շարքը տեքստի կառուցման և պատկերավորման ուրույն համակարգ է, որ գեղարվեստական հնչյունային իմաստավորում-խոսքային պատկեր-միտք-ձևակերպում համակարգը լայնացնում է նույնատիպ կառույցների տարածն զուգադրումներով՝ ստեղծելով թեմայի մատուցման պոլիֆոնիկ (բազմաձայնային) տիրույթ, որի գեղագիտական ընկալման հնարավորությունները շատ ավելի ներտեքստային են և բովանդակակիր: Պարույր Սևակի «Եղիցի լույս» ժողովածուն բանաստեղծի «գեղարվեստական կտակ - հանրագումարն» է, որտեղ հեղինակը ստեղծագործական իր համակարգն է ներկայացնում՝ աշխարհի, իրականության, մարդկանց նկատմամբ իր ունեցած մտահոգությունների բոլոր ոլորտները ի մի բերելով: Այս բազմաշերտ բանաստեղծական շարքի տեքստաբանական և զուգադրական-համեմատական քննությունը թույլ է տալիս եզրակացնել, որ «Եղիցի լույս» ժողովածու-շարքը դասական ընկալման բոլոր կանոնների կիրառմամբ՝ **ընդհանուր թեմատիկա, ժամանակագրական նույնական տիրույթ, քնարական հերոսի անձնականության միասնականություն, պատկերակերտման ներդաշնականություն, շարքային կառուցվածքաբանական ռիթմիկայի ամբողջականություն**, սևակյան մեկնաբանական տիրույթում ձեռք է բերում ընդգծված անհատականացված շերտեր՝ միջտեքստայնության ինքնատիպ կիրառում և նորովի իմաստավորում, քնարական հերոսի անձնականացում բոլոր շարքերում, համընդհանրական թեմատիկայի շեշտված, մասնավորեցված, կոնկրետացված բանաստեղծական վերընթերցում՝ նյութի արծարծման բազմաստիճանությամբ, և այլն:

Սևակյան այս շարքը հետաքրքրական է նաև նրանով, որ այս «մեծ» շարքի յուրաքանչյուր առանձին շարք կարող է ունենալ և ունի ամփոփ ամբողջականություն, սակայն շարքային հիմնական, վերը շեշտված հատկանիշներից ելնելով՝ մի ավելի լայն, հանրագումարային պրոբլեմատիկայի կրող և դրան անդրադարձող միասնա-

* **Աստղիկ Բեքմեզյան** - բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ, ԵՊՀ ալ. Հր. Թամրազյանի անվ. հայ գրականության պատմության և գրականության տեսության ամբիոնի դոցենտ **Астгик Бекмезян** - кандидат филологических наук, доцент кафедры истории армянской литературы и теории литературы имени ак. Гр. Тамразяна, ЕГУ

Astghik Bekmezyan - PhD in Philological Sciences, Associate Professor at YSU Chair of History of Armenian Literature and Literary Theory after Academician Hr.Tamrazyan

Էլ. փոստ՝ a.bekmezyan@ysu.am ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-6432-6718>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Ստացվել է՝ 21.01.2025

Գրախոսվել է՝ 14.02.2025

Հաստատվել է՝ 18.02.2025

© The Author(s) 2024

կանության մի մասն է, որով էլ այս վեց բանաստեղծական շարքերը ներկայացնում են մեկ ամփոփ գաղափարի գեղարվեստական մատուցում:

Մյուս առանձնահատկությունն այն է, որ ամբողջական շարքի յուրաքանչյուր ենթաշարք ներառում է այլ ենթաենթաշարքեր՝ շարք շարքի մեջ, շարք շարքի շարքի մեջ, որոնք էլ իրենց մասնավոր և ընդհանրական հատկանիշներով են հանդես գալիս: Այսինքն՝ եթե բանաստեղծական շարքը սովորաբար ընկալվում է որպես մեկ ուղղությամբ զարգացող և ծավալվող ընթացք, այս դեպքում մենք «բախվում» ենք յուրօրինակ «հյուսածո» կառույցի, որտեղ թեմատիկ-գաղափարական, կառուցվածքաբանական միագիծ ենթադրելի ընթացքը պարբերաբար ընդհատվում է առաջին հայացքից անակնկալ նոր մտքի, պատկերի, քնարական հերոսի ներմուծմամբ, որը վերջնական ձևակերպմամբ ներկայացնում է ընդհանուր շարքի ենթադրելի տրամաբանության մեջ գտնվող իրավիճակ՝ դրանով նոր երանգ, նոր տեսանկյուն կազմակերպելով:

Սույն հոդվածը այս ոլորտի տեքստաբանական հետազոտման դրսևորումներից է:

Բանալի բառեր – *Պարույր Սևակ, «Եղիցի լույս», բանաստեղծություն, գեղարվեստական պատկերավորում, բանաստեղծական շարք, շարք շարքի մեջ, հեղինակ և քնարական հերոս, միջտեքստայնություն, կոմպոզիցիոն միասնականություն*

Ներածություն: Գեղարվեստական տեքստի ինքնատիպ համակարգ է բանաստեղծական շարքը. սա մտածողության, թեմայի մեկնաբանման, ծավալման, իմաստավորման առանձնահատուկ սկզբունքների ամբողջականություն է, որը, բաղկացած լինելով տարբեր թեմաներ, տարբեր իմաստավորումներ, տարբեր տաղաչափություններ ունեցող բանաստեղծություններից, իրենից ներկայացնում է մեկ միասնական տիրույթ՝ իր կառուցվածքաբանական որոշակի հայտանիշներով: Ձևավորվելով հատկապես 18-19-րդ դարերի արվեստի տարբեր տեսակների մեջ՝ երաժշտություն, գեղանկարչություն՝ «շարքը» հատկապես լայն տարածում գտավ գեղարվեստական գրականության ոլորտում, իսկ 20-րդ դարի բանաստեղծական մեթոդաբանության ասպարեզում ամենակիրառելիներից դարձավ: Համաշխարհային և մասնավորապես հայ գրականության մեջ հաճախ հանդիպող ստեղծագործական հնարք է պատկերավորման այս ձևին դիմելը (դիցուք՝ դասականներից Դուրյանի, Մեծարենցի, Սիամանթոյի, Վարուժանի, Թեքեյանի, Չարենցի, Տերյանի և այլոց «շարքային» ստեղծագործությունները): 20-րդ դարի երկրորդ կեսի հայ գրականության անվանի հեղինակները ևս պարբերաբար դիմել են գեղարվեստական ինքնարտահայտման այս ձևին (Վահագն Դավթյան, Համո Սահյան, Հենրիկ Էդոյան, Արտեմ Հարությունյան և այլք), որոնց մեջ հատկապես առանձնանում է Պարույր Սևակը՝ իր ընդգծված «շարքային» մտածողությամբ (բանաստեղծի բոլոր ժողովածուներն էլ բանաստեղծական շարքեր են, ընդ որում՝ շատ հաճախ՝ շարք շարքի մեջ սկզբունքով):

Ընդունված է որպես բանաստեղծական շարքի հիմնական հատկանիշ նշել կա՛մ թեմատիկ, կա՛մ կերպարային, կա՛մ ժամանակագրայնորեն ընդհան-

րություն ունեցող չափածո ստեղծագործությունների խմբավորումը մեկ վերնագրի տակ, և այս բնութագրիչները մեծավ մասամբ կարևոր են: «Շարքը (цикл) հունարեն kiklos՝ շրջան, անիվ, բառից, իրենից ներկայացնում է մի քանի գեղարվեստական ստեղծագործություններ, որոնք միասնական են իրենց ժանրով, թեմայով, գլխավոր կերպարներով, մտահղացմամբ, երբեմն՝ պատմողով, պատմական ժամանակաշրջանով, ընդհանուր պոետական տրամադրությամբ, գործողության վայրով»¹:

Սակայն յուրաքանչյուր հեղինակ անհատականություն չէր լինի, եթե իր աշխարհընկալման և պատկերավոր մտածողության ինքնատիպությունը չներմուծեր գեղարվեստական տեքստի կառուցման պարագայում: Հիշատակելի է անցյալ դարասկզբի հայ, ռուս, արևմտաեվրոպական գրականությունների փորձը այս առումով²: Սրա լավագույն դրսևորումներից է նաև Պարույր Սևակի «Եղիցի լույս» ժողովածու-շարքը:

Պարույր Սևակը իր «Հանուն և ընդդեմ «Ռեալիզմի նախահիմքեր»-ի» հոդվածում մի շարք շատ կարևոր դիտարկումներից մեկում գրում է. «...Արդի բանաստեղծության **հիմնական տիպարը**, երաժշտական տերմինով ասած, ես համարում եմ ոչ թե **երգային** մտածողությունը, այլ **համանվագայինը** (սիմֆոնիզմը): Ոչ թե **մենաձայնությունը**, այլ **բազմաձայնությունը**: Եվ սիմֆոնիզմ և բազմաձայնություն ասելիս ես չեմ ենթադրում անպատճառ սիմֆոնիա (պոեմ) կամ երգչախումբ (դրամատիկական պոեմ): Սիմֆոնիզմ և բազմաձայնություն՝ նույնիսկ 10-15 տողանոց բանաստեղծության մեջ: Ոչ թե մի երգ, որի եղանակը վերջանում է առաջին իսկ տնով (հետագա տների խոսքերն են փոխվում, իսկ եղանակն ու կրկներգը մնում են նույնը), այլ մի երգ, որի յուրաքանչյուր հաջորդ տունը նախորդ տան եղանակը փոփոխակում ու զարգացնում է բոլորովին այլ ձևերով...»³: Բանաստեղծական մտածողության այս ինքնատիպությունը վերաբերում է Սևակի հատկապես շարքային համակարգին:

Հիմնական շարադրանք: Առաջին ընկալմամբ «Եղիցի լույսը» մի ժողովածու է, որն ընդգրկում է մի քանի առանձին բանաստեղծական շարքեր՝ «Եղիցի լույս», «Դիմակներ», «Դարակեսի պարզներ», «Ողջույնի քմայքներ», «Նորից չեն սիրում, սիրում են կրկին», «Աստծու քարտուղարը», իսկ վերջում՝ «Եռաձայն պատարագը»⁴, հետագա հրատարակություններում «Եռաձայն պատարագը» ներկայացվում է պոեմների խմբում, իսկ վերոնշյալ շարքերը՝ «Եղիցի լույս» ընդհանուր վերնագրի տակ (գեղարվեստական ժառանգության ժանրասեռային դասակարգման տրամաբանական և տարածված սկզբունք է սա: Տվյալ պարագայում այս առանձնացումը արդարացված է նաև այն հանգամանքով, որ բանաստեղծի այս վերջին ժողովածուն ուշագրավ յուրահատկություն ունի. թե-

¹ Словарь литературоведческих терминов. Просвещение, 1974, с. 456.

² Տե՛ս **Хализев В.Е.**, Теория литературы. М., Академия, 2009, էջ 164-166:

³ **Պարույր Սևակ**, Եղիցի լույս, Եր., «Հայաստան» հրատ., 1974, էջ 258-259:

⁴ **Պարույր Սևակ**, Եղիցի լույս, Եր., «Հայաստան» հրատ., 1969:

մատիկ առումով շարքերը և պոեմը տարբեր են. բանաստեղծությունները՝ համարադրկային հարցեր բարձրաձայնող, խոհափիլիսոփայական, պոեմը՝ հայրենասիրական: Մեր խնդիրը այս ժողովածուի բանաստեղծական մասի՝ «Եղիցի լույս» շարքի կառույցի առանձնահատկությունները վերհանելն է, որը մեր մի այլ՝ ավելի ծավալուն ուսումնասիրության մի մասն է:

Գրականագիտության մեջ ժանրի ընկալման մեթոդաբանության խնդիրներից է ժանրի սահմանների որոշումը: «Ժանրերի դասական տեսությունը կարգավորիչ է և հրահանգային, թեև նրա «կանոնները» ամեննին անմիտ ինքնիշխանություն չեն, չնայած մինչև այժմ դրանք այդպես են ընկալվում: Դասական տեսությունը ոչ միայն հավատում է, որ մի ժանրը տարբերվում է մյուսից իր բնույթով ու համբավով, այլև որ ժանրերը պետք է պահվեն առանձին, անխառն: Սրանում է «ժանրի մաքրության» կամ «genre tranche»-ի (անջատված ժանր) նշանավոր ուսմունքի էությունը... Ժանրի ժամանակակից տեսությունը գուտ նկարագրական է: Նա չի սահմանափակում հնարավոր ժանրերի թիվը և կանոններ չի պարտադրում հեղինակներին: Այն ընդունում է, որ ավանդական տեսակները կարող են «միախառնվել»՝ առաջ բերելով նոր տեսակ... Ժանրերը կարող են խառնվել ոչ միայն «մաքրության», այլև փոխընդդրվման կամ «հարստացման» վրա...»¹: Եթե այս տեսանկյունից մոտենանք Սևակի վերջին ժողովածուի քննությանը, կարող ենք ասել, որ բացի պոեմից՝ գիրքը յուրահատուկ սկզբունքով համակարգված ժանրային կառույց է՝ իր բովանդակառուցվածքաբանական միասնությամբ: Ինչո՞ւ: Որպես բանաստեղծությունների ժողովածու՝ գիրքը նոր խոսք է անցյալ՝ 20-րդ դարի 60-70-ականների հայ գրականության մեջ իր թեմատիկայով, տաղաչափական առանձնահատկություններով, խոհափիլիսոփայական հույզերի և մտահոգությունների գեղարվեստականացման սկզբունքներով: Սակայն այս ամենով հանդերձ՝ այն նաև բանաստեղծի աշխարհաքաղաքական, աշխարհայացքային, սոցիալական, բարոյական, զգայական հավատամքի յուրօրինակ հանգանակ է: Թվում է, թե հեղինակը ինչ-որ կանխազգացմամբ ի մի է բերել և գեղարվեստական միայն իրեն հասու շեշտադրումներով և ձևավորմամբ բարձրաձայնել իր բոլոր կարևոր մտահոգությունները՝ որպես վերջին խոսք: Այս ամենի հաստատումը **գիրք-բանաստեղծությունների ժողովածու-բանաստեղծական շարք** կառույցի մեջ է:

Եթե գիրքը դիտարկենք վերնագրային թեմատիկ ընդգրկումների առումով, տրամաբանությունը հետևյալն է.

Նախ «Եղիցի լույս», հետո՝ «Դիմակներ», «Դարակեսի պարզևներ», «Ողջույնի քմաքներ», «Նորից չեն սիրում, սիրում են կրկին», և վերջում՝ «Աստծու քարտուղարը»: Հստ վերնագրերի հանձնարարականի՝ բանաստեղծը փնտրում է լույսը, բայց այդ փնտրտուքի մեջ դիմակներ են, որոնցից յուրաքանչյուրը դիմակահանդեսի իր դերն է խաղում, դարակեսը՝ իր հիմնով, փոփոխություններ-

¹ Ռընե Ուելլեք, Օսթին Ուորբեն, Գրականության տեսություն, Եր., «Մարգիս Խաչենց. Փրինսթոն» հրատ., 2008, էջ 347-349:

րով, հիվանդությամբ, անտարբերությամբ, հպանցիկությամբ, անորոշությամբ: Ողջույնի քմայքներն ու սիրո բառախաղային իմաստավորման փորձը ասես բուն իրականությունից խույս տալու կամ ներքին անձնական արժեքներով կյանքն իմաստավորելու միջոց են, իսկ Աստծու քարտուղարությունն էլ բանաստեղծի՝ ընդհանրապես ստեղծագործող-արարողի բազմաշերտ մտահոգությունների ամփոփումն է: Բնականաբար, բանաստեղծը այս բոլոր խնդիրները չի թողնում մերկապարանոց ընդհանրացումների մակարդակում. յուրաքանչյուր շարքում նա ելքեր է փնտրում, պատեպատ խփվում, բողոքում, ընդվզում, ապրում՝ ամենակարևորը: Առանձին վերցրած՝ շարքերում բանաստեղծական կառույցի ռիթմիկան և ներքին համահնչյունությունը տարբեր է: Եթե համեմատենք այս՝ առանձին վերցված շարքերի **թեմատիկան, բանաստեղծական կառույցը, միջտեքստայնության առանձնահատկությունները, քնարական հերոսին**, կարող ենք ընդհանրացնել, որ հեղինակային անհատականության դրսևորման տեսանկյունից կարևոր է շարքերի կառուցման տրամաբանությունը.

ի՞նչ տրամաբանությամբ է զարգանում թեման,

ի՞նչ տրամաբանությամբ է ձևավորվում քնարական հերոսը,

ի՞նչ տրամաբանությամբ է կիրառվում միջտեքստայնությունը,

ի՞նչ տրամաբանությամբ են ներմուծվում մյուս հարցադրումները:

Բանաստեղծական շարքը, որպես օրինաչափություն, որևէ թեմայի աստիճանական զարգացման պատմություն է, որ սովորաբար միագիծ առաջընթացի սկզբունքով է ծավալվում. դիցուք՝ Վահան Տերյանի «Երկիր Նաիրին», Դանիել Վարուժանի «Հացին երգը», Եղիշե Չարենցի «Ութնյակներ արևին» շարքերը: Տերյանի բանաստեղծական այս շարքում Ուլիսեսի հանգույն բոլոր գայթակղությունները հաղթահարած քնարական հերոսը վերադառնում է տուն, ապա քայլ առ քայլ ներկայացվում են հայրենիքի վիշտը, տառապանքը, սիրելի և գնահատելի հատկանիշները մինչև բարակիրան նաիրուհու ժպիտը՝ որպես ապագայի հույս և մխիթարություն¹: Վարուժանի շարքը սկսվում է մուսայից շնորհ խնդրելով, որ ինքը կարողանա ըստ արժանվույն ներկայացնել հացի արարման ցնծությունը՝ առավոտից մինչև հացի վերջնական ստացում, և բանաստեղծությունների բովանդակային ընթացքը զարգանում է և ավարտվում այս տրամաբանությամբ²: Չարենցի շարքում արևի ծննդայի և արևի հրի ու բերկրանքի հրաշքն է՝ նույն տոնայնությամբ և նույն ոգևորությամբ բոլոր բանաստեղծությունների մեջ³: Եվ բոլոր դեպքում էլ թեմայի ծավալման տրամաբանությունը միագիծ է, հարցադրումների ենթադրելի հա-

¹ Տե՛ս **Վահան Տերյան**, Երկերի ժողովածու, երեք հատորով, հ. 1, Եր., Հայպետհրատ, 1960, էջ 225-238:

² Տե՛ս **Դանիել Վարուժան**, Երկերի լիակատար ժողովածու, Երեք հատորով, հ. 2, Եր., Հայկ. ՍՄՀ ԳԱ հրատ., 1986, էջ 161-202:

³ Տե՛ս **Եղիշե Չարենց**, Երկերի ժողովածու, 4 հտ., հ. 1, Եր., «Սովետ. գրող», 1986, էջ 191-206:

ջորդականությամբ և զարգացմամբ: Պարույր Սևակի «Եղիցի լույսը» **թեմատիկ** հիմնական մտահոգության ծավալման ընդգծված յուրահատուկ ընթացք ունի, երբ յուրաքանչյուր հաջորդ բանաստեղծություն մի առանձին բովանդակային պոռթկում-նորամուծություն է, երբ նյութի արծարծումը ոչ թե ծավալվում է աստիճանաբար, այլ աշխարհի անհարթությունների նկատմամբ ներքին անհաշտության և ընդվզման ելքերն է փնտրում, և որ բանաստեղծություն առ բանաստեղծություն լույսի փնտրտուքից մինչև խավար է ընթանում. այն սկսվում է աստվածաշնչյան հավատո հանգանակով՝ հավատացյալով, լույսով, հետո՝ առավոտով, սակայն շարունակությունը հասցնում է խավարին, բարությանը, ապա՝ սպի, ցավ, վիշտ, տանջանք, Աստծո փառաբանություն, մաքրություն, սեր, թախիծ, և՛ հուսահատություն, պարապություն... սա շարքի ստեղծագործությունների թեմաների հանրագումարն է, որ լույսի լինելության անհրաժեշտությունը նախ և առաջ կապում է կեղծ հավատացյալների առատության դեմ ընդվզելով:

Նորօրյա աղոթք

Արդեն 10 տարի, 110 տարի, 1010 տարի

Ես վախենում եմ,

Շա տ եմ վախենում

Բյուրավոր ու բո՛ւթ հավատացյալից,

Բյուրատեսք ու սո՛ւտ հավատացյալից¹:

Որպես առաջին միտք՝ գրքի համար, որպես մուտք՝ հետագա մտահոգությունների բարձրաձայնման համար՝ ոչ միայն իր ժամանակի համար, այլև առաջօր, ճակատագրորեն կարևոր և խորը խորհելու տեղիք տվող ձևակերպում է նախ՝ «բյուրավոր» ու «բյուրատեսք», ապա «բո՛ւթ» և «սո՛ւտ» հավատացյալներ կառույցը, և այս երկու իմաստները հատկապես շեշտված են ամենայն պատասխանատվությամբ և ոչ անփութությամբ: «Նորօրյա աղոթքին» հաջորդում են երկու շարականաբար բանաստեղծություններ՝ «Առավոտ լուսո» և «Լույս գվարթ», որտեղ մի դեպքում.

Եվ... նո՛ր աշխարհ եմ ստեղծում հիմա

Առայժմ եթե ոչ ձեզ բոլորիդ,

Ապա գոնե ի՛նձ, միայն ի՛նձ համար,

Որպեսզի նախ ե՛ս

Եվ հենց ի՛նձ վրա

Բժշկի նման փորձարկեմ կարգին,

Ու եթե լինի այս անգամ սարքին՝

Նո՛ր միայն վստահ հանձնեմ ձեզ նաև,

Եվ ապրեք այնտեղ դուք մարդավայել: (Էջ 9)

¹ **Պարույր Սևակ**, Երկերի ժողովածու, 6 հատորով, հ. 2, Եր., «Հայաստան» հրատ., 1972, էջ 7: (Այսուհետև այս հատորից մեջբերումների էջերը կտրվեն տեքստում՝ համապատասխան տեղում):

Եվ հաջորդում էլ.

*Լո՛ւյս, լո՛ւյս զվարթ,
Անձրևի պես
Տեղա այնպե՛ս,
Որ աշխարհում
Լոկ մի՛ - միա՛կ ստվեր մնա,
Այն էլ միայն երկնի՛ վրա՝
Լոկ անձրևի՛ ստվերը կոր՝
Ծիածա նը ... (էջ 12)*

Լույսի այս փնտրտուքը հաջորդ բանաստեղծության մեջ բերում է խավա-
րից «հրաժարիմքի»

*Թողություն տուր, Տե՛ր, ծանրը Խավարին,
Միայն թե թող Նա թողնի հեռանա: (էջ 14)*

Հեղինակը մեծատառով է նշում խավարը, կարևորում է այն՝ որպես
վտանգ. չէ՞ որ հենց առաջին բանաստեղծության մեջ ինքը դարեր շարունակ
վախենում է ստից և բուրից, որոնք խավարի կրողներն են, և ամեն գնով պի-
տի ձերբազատվել խավարից՝ փնտրելով լուսավորության ցանկացած հնա-
րավորություն, լույսերը վառելու ցանկացած առիթ («Լուսավորության չգի-
տեմ ինչը», «Վառեցեք լույսերը» սրանք հաջորդում են *Խավարը* հաղթահա-
րելու մասին բանաստեղծությանը): Խավարը չէ միայն այստեղ մեծատառով,
«Եսը», «հին Հպատակն ու նոր Քաղաքացին», «Արշալույսը», որոնց միջոցով էլ
հեղինակը արժևորում է խավարից «հրաժարիմքի» իր գեղագիտության
տրամաբանությունը:

Լույսի անհրաժեշտության գիտակցումը հանգեցնում է հանուն բարության
ընդվզման, աշխարհի հին ստվերները, կուտակված վշտերը՝ ժպիտի, ծիծա-
ղի, մեխակի ու սոխակի, ի վերջո՝ մանկան մաքրությամբ մաքրելու անհրա-
ժեշտությանը: «Եղիցի լույս» շարքը այստեղ իմաստաբանական կտրուկ
շրջադարձ է կատարում. մինչ այս եղած համընդհանրական թեմաները
կոնկրետանում են, առավել անձնավորվում, և հեղինակի մտահոգություննե-
րը մասնավորվում են որպես անձնական սիրո տառապանք, թախիժ, մենա-
կություն, հուսահատություն («Ամպոտ եղանակ», «Թախիժի երկարությունը»,
«Գիշերամուտ», «Նամակի փոխարեն»), որն էլ որպես շարքի վերջին շեշտադ-
րում՝ ամբողջանում է «Պարապություն» բանաստեղծության անհուսությամբ՝
«Բեռնամեքենայի թափքում՝ ձիե ր...»:

Ըստ էության՝ թվում է, թե թեման չի փակվում շարքի վերջում, վերջին բա-
նաստեղծության հիմնական լեյտմոտիվը պատանդված ձիերի տառապանքը

բոլորին փոխանցելու պարտադրանքն է, սակայն հենց այս վերջին բանաստեղծության միջնամասում, երբ դեռ անձնական հուսահատության մատուցման ընթացքն է, բանաստեղծը «հանկարծ» պոռթկում է.

*Պատացել է մուրը արդեն վաղուց:
Ես հայացքով զարկվում նրա խավար պատին՝
«Լույս զվարթ» եմ երգում իմ մտքի մեջ
Եվ «Առավոտ լուստ»:
Մա էլ գործ է հարկա՛վ,
Մակայն շատ լո՛ւրջ մի գործ,
Իմ ուժից վե՛ր մի գործ: (Էջ 41)*

Այսինքն՝ շարքի ամբողջ իմաստաբանությունը՝ իր վախերից սկսած, Աստծո ապավինությանը և փառաբանությանը հավատացած, խավարը հաղթահարելու հնարավորությունները գիտակցելով, հանգեցնում է մի ծանր եզրահանգման, որտեղ պարապությունն է՝ ոչ թե անգործությունը, ծուլությունը, ոչինչ անել չուզելը, այլ դատարկությունը, անհաղթահարելի «պատացած մուրը», որի դեմ ընդվզող բանաստեղծը ոչ միայն «ձեռքերով է մտածում», այլև ոտքերով, ամբողջ մարմնով, էությանմբ, որովհետև՝ բեռնաթափքում տառապող և ընդվզող ձիերն են...

*Եվ ոտներըս, իբրև յուրատեսակ «մեղա»,
Ինձ կտրում են փափուկ մահճակալից,
Տանում-նստեցնում են ա՛յն աթոռին չորուկ,
Որի առաջ կա մի... տանջված գրասեղան:
Տանում-նստեցնում են այդ աթոռին չորուկ,
Որպեսզի... ե՛ս հիմա ձիեր տեղափոխեմ,
Ձիեր տեղափոխեմ ի՛մ միջոցով - ձե՛ր մեջ,
Որ խրխնջան նաև ձե՛ր մեջ ձիեր,
Որ վրնջան նաև ձե՛ր մեջ ձիեր,
Դոփո՛ղ,
Բերաններից կրա՛կ թափող
Ձիե՛ր... (Էջ 43)*

Շարքի թեմայի ծավալման տրամաբանությունը՝ եղիցի լույս, նորօրյա ադորթ, առավոտ լուստ, լույս զվարթ..., ի վերջո հանգեցնում է պարապության ընդհանրացմանը, որը թե՛ իր, թե՛ այսօրվա ժամանակների ամենամտահոգիչ խնդիրն է, պայմանական, վերացարկված, սակայն իրականում ընդգծվածորեն կոնկրետ-շոշափելի խավարի դեմ ընդվզման գերխիտ զգացողության գեղարվեստականացումը:

Հաջորդ՝ կառուցվածքաբանական առանձնահատկությունը **միջտեքստայ-**

նույթյան կիրառումն է այս շարքում: Հարկ է նշել, որ սևակյան քնարերգությունը ընդհանրապես միջտեքստային մտածողության ուրույն համակարգ է: Բանաստեղծի պոեզիան եզակի է այս առումով, թեկուզ «Եղիցի լույսի» միայն այս վերջին բանաստեղծությունը երևույթի յուրահատուկ շտեմարան է, որով ամբողջա՝ նում է շարքի բարոյական, հոգեբանական, գեղագիտական հավատամքը:

Բանաստեղծական այս շարքը միջտեքստային ենթագիտակցականի և մտածողության յուրօրինակ շաղախ է: Շարքը վերնագրելով և սկսելով աստվածաշնչյան հիմնական և գլխավոր հանձնարարականներից մեկով՝ «Եղիցի լույս»՝ բանաստեղծը հուշում է ընթերցողին, որ ինքը «գնալու է» լույսի հետևից, բայց այդ լույսի մասին ինքը աստվածաշնչյան կառույցից է ելնում՝ ձևակերպելով գրաբարյան տարբերակով՝ «եղիցի լույս»: Եվ հենց առաջին բանաստեղծությամբ հեղինակը զուգադրում է արդիականն ու համաժամանակյան՝ «Նորօրյա աղոթք», որտեղ բուր և սուտ հավատացյալների իրականության հաղթահարման իր հազարամյա և ամենօրյա մտահոգությունն է: Երբ ընթերցողը սկսում է առնչվել շարքին, կանխատրամադրվածություն ունի արդեն՝ Աստվածաշունչ, աստվածային հիմնական առաջին քայլ՝ եղիցի լույս, և ապա՝ աղոթք: Ընդ որում՝ աղոթքի, լույսի, լույսի լինելության հեռանկարի մտապատկերները համադրվում են նորօրյա, արդի լինելու զգացողության հետ: Սա ընթերցման զգայական, գիտակցական, իմացաբանական հստակ սահմաններ է գծում, որի հետագա ծավալումը պիտի ապահովի բանաստեղծը: «Նորօրյա աղոթքին» հաջորդում են քաջածանոթ շարականների վերնագրերով բանաստեղծությունները՝ «Առավոտ լուսո», «Լույս զվարթ», որոնց թեման որքան էլ արդիական, սակայն ենթագիտակցորեն դարձյալ զուգահեռվում է բուն՝ մարդու, բնության և Աստծո ներդաշնակության հայտնի գովաբանական իրադրություններին: Հաջորդ բանաստեղծության մեջ աստվածաշնչյան տեքստին միանում է մեկ այլ միջտեքստային շերտ՝ չարենցյանը՝ «Ձայնիվ երկրորդ առ Տեր կարդամ» (բոլոր միջտեքստային կառույցներին չենք **անդրադառնա**, քանի որ դրանք շատ են. մեր նպատակն է վեր հանել օրինաչափություն ներկայացնողները՝ Ա.Բ.): Խավարի հաղթահարման համար այստեղ մի մաս կա, որ համարյա նույնական է չարենցյան հայտնի «Մահվան տեսիլին».

*Իսկ թե հա՛րկ լինի, նամանավանդ պետք,
Ես Խավարի հետ կմեկնեմ Բնքրս՝
Դառնալով Նրա թագավորության՝
Հին Հպատակն ու նոր Քաղաքացին՝
Անդարձ կմեկնեմ Խավարի հետ Ես,
Միայն թե մեր այդ մեկնումից հետո
Ժամանի ինքը Արշալո՛ւյսը,
Գա՛,*

Ու եթե մի քիչ տխրի, որ չկամ,
 Բայց մի քիչ հետո
 Եվ ուրախանա՛, որ իմ կորստով
 Կորել է նաև ինքը Խավարը... (էջ 14)

Չարենցյան «Թող ո՛չ մի զոհ չպահանջվի ինձնից բացի // Ուրիշ ոտքեր կախաղանին թող մոտ չգան»¹ միտքն է սևակյան տողերում, և այս զուգահեռման ենթագիտակցական զգացողությունն է, որ և՛ հեղինակի, և՛ ընթերցողի համար ճակատագրական արժեք ունի, և նույն մտքի այլակերպ ձևավորում-մատուցումը ընկալման մեջ շեշտադրում է դրա կարևորության շարունակականությունը անցյալ և արդի ժամանակներում:

Հետաքրքիր է, որ բոլոր բանաստեղծություններում էլ այս կամ այն կերպ հեղինակը հղում ունի Աստծուն՝ «փառք Աստըծու», «Տե՛ր Աստված, դու բարի՛ն կատարես», «Տե՛ր Աստված, փառքըդ շա՛տ լինի», «Եվ Եղև»: Բնչպես նշվեց վերը, ասոցիատիվ վերապրումների դաշտում նաև առկա են չարենցյան մտահոգությունները: Սակայն միջտեքստային կառույցների մեջ այս շարքում ընդգծվածորեն առանձնանում է վերջին՝ «Պարապություն», բանաստեղծությունը: Բանաստեղծության մուտքը անելք, «պատեպատ զարկվող» անհուսությունն է, որ անգամ ինքն իր հետ անհաշտության է հասել, բոլոր փրկողակները անիմաստ են դարձել, այստեղ է, որ անգամ «Լույս զվարթն» ու «Առավոտ լուսոն» «պատացած մութի» դեմ անգոր են, իր ներսում պյուռոսյան տխուր հաղթանակն է տոնվում, իսկ **ուղեղում** բեռնամեքենայի թափքով տեղափոխվող ձիերի սարսափն է... Արդյո՞ք պատահական զուգադիպություն է ձիերի նմանօրինակ կերպավորումը: Համաշխարհային մշակութաբանության պատմության մեջ արքետիպային նախակերպարների համակարգում ձի-տեսակն ընդգծված որոշակի հատկանիշների կրողն է՝ ազնիվ, բարի, հավասարակշռված, վստահելի, գեղեցիկ, արժանապատիվ: Ձին նաև գեղարվեստական կերպավորման մի շարք անշփոթելի տարբերակներով է հայտնի... Հիշենք անտիկ աշխարհում նշանավոր ձի-կերպավորումները՝ ձի-սենատոր, Մակեդոնացու ձին՝ որպես կերպար, միջնադարում և Վերածննդի հայտնի ձի-կերպարները՝ Քուոկիկ Ջալալին, Դոն Քիշոտի «ընկեր-ձին», Սվիֆտի հուիհընհընմիների քաղաքակրթությունը, հայ գրականության, Էպոսի սիրելի կերպարները, 20-րդ դարի հայ գրականության մեջ Ակսել Բակունցի, Վիլյամ Սարգյանի, Հրանտ Մաթևոսյանի և շատ ուրիշների անդրադարձը ձի-նախատիպ-կերպարին... և այս համատեքստում՝ հատկապես Եղիշե Չարենցի «Անքնություն» բանաստեղծությունը... Սևակ բանաստեղծը այս կերպարային ընդհանրացմամբ է փակում «Եղիցի լույս» շարքը. մի ազնվագույն հասարակության մասին է խոսքն ընդհանուր առմամբ, որ հայտնվել է ինքն իր համար սարքած բանտում («Եվ իմ տասը մատով իմ զույգ աչքի համար / Բանտի ճա-

¹ Չարենց Եղիշե, Երկերի ժողովածու, 4 հատորով, հ.1, Եր., Սովետական գրող, 1986, էջ 276:

դերի պես ինչ-որ բան եմ սարքում՝ / Ճակատքս սեղմելով մտածում եմ, / Թե ի՞նչ անեմ հիմա...» (էջ 42), և որի՝ խորհրդանիշ դարձած կերպարի վրնջացող, ռունգերից կրակ թափող ըմբոսությունը բանաստեղծի պատկերացմամբ պիտի դոփի բոլորիս ներսում: Գեղարվեստական այսպիսի զուգահեռումը՝ չարենցյան «*Դոփո՛ւմ եմ, դոփո՛ւմ եմ, դոփո՛ւմ եմ ձիերը...*» և սևակյան՝ «*Որ վրնջան նաև ձե՛ր մեջ ձիեր...*», 20-րդ դարի 60-70-ական թվականների խորհրդային իրականության պայմաններում (անգամ մեր օրերում էլ) եզակի ընդվզման տեսակ է, և այս համապատկերում ձի-կերպարի միջոցով արված փոխաբերությունը միանշանակ հաջողված է:

Վերոնշյալ հատկանիշների համատեքստում՝ թեմատիկ համամարդկային պրոբլեմների վերհանում քաղաքացիական պատասխանատվության բարձր գիտակցմամբ, միջտեքստայնության շեշտված ուղղորդվածությամբ, «Եղիցի լույս» շարքի **քնարական հերոսը** ուշագրավ լուծում է ստացել. այն ոչ միայն այս շարքում, այլև գրքի մյուս բոլոր շարքերում բանաստեղծի անձնավորված «ես»-ն է («*Արդեն 10 տարի, 110 տարի, 1010 տարի/ Ես վախենում եմ...*»՝ «Նորօրյա աղոթք», «*Ու ես անհապաղ/ Անջատում եմ ինձ/ Աշխարհից ծանոթ...*»՝ «Առավոտ լուստ», «*Իսկ թե հարկ լինի, նամանավանդ պետք/ Ես Խավարի հետ կմեկնեմ Ինքքս...*»՝ «Ձայնիվ երկրորդ առ Տեր կարդամ», «*Ես ինքս եմ ահա ինձ նշանակում/ Լուսավորության նախարար՝ ասեմ/ Թե՞ կատարածու լուսավորության...*»՝ «Լուսավորության չգիտեմ ինչը», «*Ես բարության՝ պապակից եմ միում հիմա...*»՝ «Ճակատամարտ պատի հետ», «*Խելքս հալվում է ոսկորներիս մեջ...*»՝ «Ամպոտ եղանակ», «*Քայլում եմ այնպե՛ս/ Ոտներս կարծես լինեն ուրիշին...*»՝ «Թախծի երկարությունը», «*Դու ինչ ես ուզո՞ւմ/ Դու շա՛տ բան կուզես/ Բայց ես որտեղի՞ց քո ուզածը տամ...*»՝ «Նամակի փոխաբեն», «*Չգիտեմ ի՞նչ անեմ/ Պատեպատ եմ զարկվում...*»՝ «Պարապություն»): Այս շարքի համակարգում ըստ էության միասնական-նույնական է միայն քնարական հերոսը. նա աշխարհի աններդաշնակությունը կարգավորելու կոչված, իրեն «դատապարտված» համարողն է, որ բոլոր խնդիրների լուծման մեջ իրեն պատասխանատու զգացողն է, որ փնտրում է ելքեր, առաջարկում՝ տարբերակներ, սակայն յուրաքանչյուր անգամ մնում է անպատասխան: Կարելի է համարել, որ ցանկացած բանաստեղծական կառույցում էլ միտքը կրող կերպարը ինքը հեղինակն է, սակայն այս անսակարկելի ճշմարտությունը տարբեր շեշտադրումներ է ձեռք բերում՝ կախված այն հանգամանքից, թե ում է ընտրում հեղինակը որպես քնարական հերոս: Համեմատության համար վերցնենք Դանիել Վարուժանի, Վահան Տերյանի, Եղիշե Չարենցի, Սիամանթոյի և Պարույր Սևակի բանաստեղծական շարքերի «միտքը կրող կերպարները»: Օրինակ՝ Վարուժանի շարքերում, որքան էլ հեղինակը իր «ես»-ը ներկա է դարձնում, այնուամենայնիվ, քնարական հերոսը մի այլ կերպար է. «*Հունձք կը ժողվեմ*»՝ հողի աշխատավորն է, «*Եզներս են...*»՝ գյուղացին է, «*Պատուհանիս առջևով կանցնի...*»՝ բանվորուհին է, և այսպես շարունակ: Տերյանի դեպքում էլ նմանատիպ, բայց մի փոքր այլ կառույց է.

«Երկիր Նաիրի» շարքի համարյա բոլոր բանաստեղծություններում բանաստեղծի բացահայտ ներկայությունն ընդամենը զուգահեռ միջոց է մի այլ կերպարի ձևավորման համար. հիմնական գլխավոր կերպարը հայրենիքն է՝ «Մշուշի միջից... բացվում է... Նաիրին», «Դու հպարտ չես, իմ հայրենիք», «Բարակիրան նաիրուհին ինձ ժպտաց», անգամ երբ ասում է. «Հոգնեցի գրքերից...», շարունակության մեջ՝ «ինձ տարեք...», դարձյալ քնարական հերոսը մի այլ այլք են՝ «...տարեք, ...փրկեցեք... աշխարհից այս խավար, այս երկրից անարեգ... մեր արտերն արևոտ ու հանգիստ... տարեք տուն...»: Իսկ Պարույր Սևակի շարքերում միշտ՝ յուրաքանչյուր բանաստեղծության մեջ, հենց ինքը՝ բանաստեղծը՝ իր անձով և անձնական դիտանկյամբ, յուրաքանչյուր մտքի, ձևակերպման նկատմամբ անձնական պատասխատվության գերագույն գիտակցմամբ, իր «ես»-ով է հանդես գալիս (հիշենք թեկուզ «Մարդը ափի մեջ» ժողովածուն): Նույն սկզբունքն է նաև «Եղիցի լույս» թե՛ շարքում, թե՛ ժողովածուում ամբողջապես: Սա ուշագրավ հայտանիշ է մի քանի պատճառով և հիմնավորմամբ. այն ամենը, ինչ ներկայացնում է բանաստեղծը, ինչին դեմ է կամ կողմ բանաստեղծը, ինչն իրեն հանգիստ չի տալիս, և ինչի դեմ ինքը բացահայտ պիտի ընդվզի և պայքարում է, ուրիշ որևէ մեկի կերպարի մեջ ինքը չի կարող և իրավունք չունի դնելու: Սա խիստ ծանր բեռ է, մեծ պատասխանատվություն է, և բանաստեղծը ենթագիտակցորեն իր կերպարի վրա է ուղղում հակադարձության բոլոր սլաքները: Սա նուրբ, կարևոր և մտածելու տեղիք տվող փաստ է:

Եթե այս շարքի ստեղծագործությունները փորձենք դիտարկել հույզի, ապրումի գեղարվեստական ձևակերպման դիմադրության տեսանկյունից, կտեսնենք, որ ստեղծագործությունն առ ստեղծագործություն դեպի վեր դիմող, դեպի վեր պոռթկացող, դեպի լույս սլացող, լույսը փնտրողն է հեղինակի քնարական հերոսը, որի ձգտումը մնում է վերևում, մնում է անպատասխան, յուրաքանչյուր բանաստեղծություն մի նոր մտահոգության բարձրաձայնում է, որը թեմատիկ առումով կապված է նախորդի և հաջորդի հետ, սակայն միանշանակ անկախ և անակնկալ կառույց է, որով էլ ստեղծվում է ընթերցման և ընկալման յուրօրինակ «անհարթություն»՝ ապրումի վեր ու վար թռիչքների զգացողություն, որ բնորոշ է հատկապես Պարույր Սևակի ստեղծագործման համակարգին ընդհանրապես և ի մասնավորի՝ «Եղիցի լույսին»:

«Եղիցի լույս» շարքը գրքի առաջին շարքն է, որը ամբողջական, թեմատիկ-կառուցվածքային ընդգծված միասնություն կազմող միավոր է, սակայն Սևակը ինքը չէր լինի, եթե բավարարվեր այսքանով. գիրքը բաղկացած է վեց առանձին շարքերից, որոնց միասնականությունը վերջում հիմնավորում է բանաստեղծը:

Ըստ վերնագրային կառուցման տիրույթի՝ «Եղիցի լույս», «Դիմակներ», «Դարակեսի պարզկներ», «Ողջույնի քմայքներ», «Նորից չեն սիրում, սիրում են կրկին», «Աստծու քարտուղարը», ամբողջ շարքի անունը նաև առաջին շարքին է. թեմատիկ առումով բանաստեղծը դրանով ուզում է շեշտել իր ժամանակներում լույսի փնտրտուքի գաղափարի գերակայությունն ընդհան-

որպես գրքի համար, և պատահական չէ, որ հաջորդ երկու ենթաշարքերը՝ «Դիմակներ», «Դարակեսի պարզներ», արդիականության հիմնական խնդիրների բարձրաձայնումն է. առաջին շարքում լույսի, խավարի, հուսալքության մոտիվներին փոխարինելու են գալիս նախ՝ պայմանականորեն վերացական դիմակախաղի միջոցով հասարակության տարբեր շերտերին բանաստեղծի անդրադարձները՝ «Միաջբանին», «Միոտանին», «Հարբեցողը», «Խեղկատակը», «Ծաղրածուն», ապա՝ «Խաղալիք սարքողը», «Դիմակահանդեսի գլխավորը», և որպես ամբողջացում՝ «Իրերի բնությունը»՝ ընդհանրացնող ենթանեթաշարքը, հաջորդ երրորդ շարքում դարակեսի կոնկրետ խնդիրների վերհանումն է՝ դարի և դարակեսի հիմնով, հիվանդությամբ, անորոշությամբ, անտարբերությամբ, սխալներով: Այս երկու ենթաշարքերի թեմատիկ պոթելումներին հաջորդում են ընդգծված քնարական – զգացմունքային – անձնական մոտիվներ՝ «Ողջունի քմայքներ», «Նորից չեն սիրում, սիրում են կրկին», սակայն այստեղ էլ, թվացյալ անձնականացված թեմատիկայի պարագայում, բանաստեղծը իր «ես» – ի խնդիրները միայն իր անձով չի սահմանափակում. թեկուզ միայն Մարիամին ուղղված բանաստեղծություններում որքան համընդհանուր մտահոգություններ են բարձրաձայնվում՝ «մարիամության» բոլոր հատկանիշների վերհանմամբ՝ մաքրության, հաշտ ու «ինքնահաշտ» ապրելու, անչար ու բարի լինելու, ժպտուն ու գոհ զգալու մասին... Վերջում շարքերի թեմատիկ բազմաշերտությունը ամբողջանում է բանաստեղծի կոչման իմաստավորմամբ՝ որպես Աստծու քարտուղար: Բոլոր շարքերում էլ ներկա է քաղաքացի բանաստեղծը. այս հատկանիշը բացահայտ դրսևորվում է առաջին շարքում, այնուհետև ավելի խորը, նոր տեսանկյամբ և այլ շեշտադրումներով ի հայտ է գալիս մյուս շարքերում և ենթաշարքերում, քնարական հերոսի այսպիսի դրսևորումը շարքերի մեջ ստեղծում է իրականություններից դժգոհ և այդ իրականությունը բարեփոխելու համար պայքարող կերպար, որ հենց բանաստեղծն ինքն է՝ իր անձնական պատասխանատվության լիովին գիտակցմամբ: Շարքերի թեմատիկ բազմազանության վերհանման ողջ ընթացքը ամփոփում է վերջին բանաստեղծությունը, որը պատասխանն է շարքերի մեջ առաջին շարքի առաջին բանաստեղծության մտահոգությանը. եթե առաջինում հեղինակը սկսում է իր վախերով՝ բյուրավոր ու բութ հավատացյալներից, ապա վերջին շարքի վերջին բանաստեղծության մեջ, որպես իր իսկ կողմից առաջադրված տարբեր մտահոգությունների վերջնակարծիք, մատուցվում է «Հորդոր» բանաստեղծությունը, որտեղ

*Դիմավորեցեք... կասկածը: Նա է
Թակում ձեր դուռը...*

.....

*Դիմավորեցե՛ք, քանզի ամենքիս
Լոկ հավա տք է պետք, ո՛չ հավատալիք:
Լոկ հավա տք է պետք, ո՛չ հավատալիք... (էջ 222):*

Անշուշտ, սա շարքային մտածողության ուրույն և կոռ մի համակարգ է, որ սևակյան գեղարվեստական ժառանգության ամենալարված, մարգարեական հագեցվածությամբ կառույցն է: Բոլոր շարքերում էլ քնարական հերոսի գերակա հոգսը իրականության և մարդկային հարաբերությունների աններդաշնակության նկատմամբ անհանդուրժողականությունն է, որի դեմ ընդվզում է ինքը, և այս ընդվզման պոթիվումը, որպես դեպի վեր ձգտող ընթացք, յուրաքանչյուր շարքում մնում է չպատասխանված, հյուսվում է մյուս շարքերի հարցադրումներին ու դառնում մի ամբողջական խնդիր, որի լուծումը բանաստեղծն ինքն էլ չի գտնում:

АСТХИК БЕКМЕЗЯН – Севакское толкование поэтического цикла («Да будет свет»). – Поэтический цикл представляет собой уникальную систему построения текста и образности, расширяющую художественную систему звукового смыслообразования-словесного образа-мысли-формулировки посредством разнообразного сочетания однотипных структур, создавая полифоническую (многоголосую) область для представления темы. Возможности эстетического восприятия становятся намного более внутритекстовыми и содержательными.

Сборник Паруйра Севака «Да будет свет» является «художественным завещанием-итогом» поэта, в котором он представляет свою творческую систему, объединяя все области своих размышлений о мире, реальности и людях. Текстологический и сравнительный анализ этой многослойной поэтической серии позволяет сделать вывод о том, что цикл «Да будет свет», используя все правила классического восприятия — общую тематику, хронологически идентичную область, единство личности лирического героя, гармоничность образности, структурно-ритмическую целостность — в севаковской интерпретации приобретает выраженные индивидуализированные слои. Это проявляется в уникальном применении интертекстуальности, новом осмыслении, персонализации лирического героя во всех циклах и ярко выраженном, конкретизированном поэтическом переосмыслении универсальной тематики с многоступенчатым раскрытием материала.

Этот цикл Севака также интересен тем, что каждый отдельный цикл в рамках этого «большого» цикла может быть и является самостоятельным целым, однако, исходя из вышеуказанных основных характеристик цикла, она формирует часть более широкой, всеобъемлющей проблематики, представляя художественное выражение единой идеи.

Следующая особенность заключается в том, что каждый подцикл в рамках общего цикла включает в себя другие под-подциклы — циклы внутри цикла, циклы внутри цикла внутри цикла — которые проявляют свои специфические и общие черты. Иными словами, в то время как поэтический цикл обычно воспринимается как процесс, развивающийся и расширяющийся в одном направлении, в данном случае мы сталкиваемся с уникальной «тканной» структурой, где тематико-идейная, структурно-линейная предсказуемость регулярно прерывается введением, на первый взгляд, неожиданной новой мысли, образа, лирического героя, что в конечном итоге представляет ситуацию, находящуюся в предполагаемой логике общего цикла, придавая ей новый оттенок, новую точку зрения.

Данная статья является одним из проявлений текстологического исследования в этой области.

Ключевые слова: *Паруйр Севак, «Да будет свет», поэзия, художественная образность, поэтический цикл, цикл в цикле, автор и лирический герой, интертекстуальность, композиционная целостность*

ASTGHİK BEKMEZYAN – *Sevak's Interpretation of the Poetic Series ("Let There Be Light")*. – The poetic series represents a unique system of textual construction and imagery, expanding the artistic sound-based meaning-speech imagery-thought-formulation system through the juxtaposition of similar structures in diverse forms, thus creating a polyphonic (multi-voiced) domain for presenting the theme. The possibilities for aesthetic perception are much more intrinsic and content-bearing.

Paruyr Sevak's collection "Let There Be Light" is the poet's "artistic testament-summary," where he presents his creative system, bringing together all areas of his concerns regarding the world, reality, and people. The textological and comparative analysis of this multi-layered poetic series allows us to conclude that the "Let There Be Light" series, following all the rules of classical perception—unified theme, chronological identical domain, lyrical hero's personality unity, harmonious imagery, structural rhythmic completeness—attains emphasized individualized layers in the Sevak's interpretative domain. It manifests a unique application of intertextuality, a novel interpretation, the personalization of the lyrical hero across all series, and a pronounced, specialized, concrete poetic rereading of universal themes with the multi-tiered elaboration of the subject.

The series is also interesting because each separate series within this "large" series can be and is a complete whole, yet based on the aforementioned main features of the series, it forms part of a broader, comprehensive problematics, thus representing one cohesive idea's artistic presentation. Another characteristic is that each sub-series within the overall series includes other sub-sub-series—series within a series, series within a series within a series—that also appear with their specific and general attributes. In other words, while the poetic series is usually perceived as a unidirectional developing and expanding process, in this case, we encounter an original "woven" structure, where the thematic-ideological, structural linearly predictable flow is periodically interrupted by the introduction of seemingly unexpected new thoughts, images, and the lyrical hero, ultimately presenting a situation that fits within the general logical framework of the series, thus creating a new shade, a new perspective.

This article is one of the manifestations of textological research in this field.

Key words: *Paruyr Sevak, "Let There Be Light," poetry, artistic imagery, poetic series, series within a series, author and lyrical hero, intertextuality, compositional unity*